

УДК 368.1

JEL Classification: G22, G10

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2022-1.85.10>

Алла Чорновол, д.е.н., професор,

<https://orcid.org/0000-0001-5155-7317>

Юлія Табенська, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-8590-7829>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Чернівці

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Розвиток суспільних відносин посилює інтеграційні процеси у сфері фінансових послуг. Водночас, забезпечення цілеспрямованого впливу на суспільний розвиток потребує реалізації дієвого механізму державного регулювання ринку фінансових послуг, зокрема у сфері страхування. Обґрунтованість вибору фінансових інструментів страхового ринку сприятиме належному рівню забезпечення захисту прав споживачів страхових послуг та стійкості страхового ринку. Страхові компанії України мають досить обмежені можливості розвитку, особливо з огляду на військову агресію проти країни. Для підтримання стійкості страхового ринку України в майбутньому, важливим є забезпечення послідовності у прийнятті рішень регулятором стосовно його розвитку. Водночас, розбудова стійкого ринку страхових послуг потребує вагомих зусиль як регулятора, так і учасників ринку. Складність пошуку шляхів якісної зміни розвитку страхового ринку України зумовлює необхідність оцінки сучасних тенденцій та обґрунтування стратегічних пріоритетів його розвитку.

Мета статті – здійснити оцінку страхового ринку України та обґрунтувати стратегічні пріоритети його розвитку. **Методологія.** У процесі виконання дослідження використано загальнонаукові теоретичні та практичні методи: системний аналіз – для з'ясування основних категорій дослідження; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретичних узагальнень та висновків щодо стану та напрямів розвитку страхового ринку України, методи побудови системи показників та системи аналітичних таблиць – для наочного представлення аналітичного матеріалу щодо показників розвитку страхового ринку України.

Результати. У статті обґрунтовано роль страхового ринку у регулюванні соціально-економічних процесів. Здійснено оцінювання розвитку страхового ринку України, проаналізовано основні показники та обґрунтовано пріоритети розвитку страхового ринку України.

Практичне значення. Сформульовано практичні рекомендації щодо розвитку страхового ринку України в сучасних умовах. Здійснена оцінка впливу ринку страхування на реальний ВВП.

Перспективи подальших досліджень. Обґрунтування підходів щодо забезпечення адаптивності державного регулювання страхової діяльності до соціально-економічних процесів, що змінюються. Розробка альтернативних прогнозів розвитку страхового ринку України.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, валові страхові премії, валові страхові виплати, чисті страхові премії, чисті страхові виплати.

Кількість джерел: 10; кількість таблиць: 1.

Alla Chornovol, Doctor of Economics Sciences, Professor,
<https://orcid.org/0000-0001-5155-7317>

Julia Tabenska, Candidate of Economics Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-8590-7829>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

STRATEGIC PRIORITIES OF UKRAINIAN INSURANCE MARKET DEVELOPMENT

Summary

The article reveals the role of the insurance market in the regulation of socio-economic processes. It is substantiated that the insurance market is an important element of a market economy, respectively, substantiation of the priorities of its development, ensuring the adaptability of the mechanism of state regulation of insurance activities to socio-economic processes is a strategic task. In turn, a developed insurance market contributes to achieving the goals of socio-economic development of the country. The factors that determine the peculiarities of the insurance market development and the ability of the state regulator to perform its tasks and functions in regulating insurance activities have been studied. It is determined that the restraining factors of Ukraine's insurance market development are: increasing military aggression against the country, high inflation, unstable financial condition of insurance companies, lack of optimal ratio in the structure of the insurance portfolio; relative closedness of the insurance sector; low level of integration in the world economic space; underdeveloped segment of long-term insurance, which could be a significant source of domestic investment to support the domestic economy. The main scientific approaches are revealed and the development of the insurance market of Ukraine is assessed. The dynamics of gross and net insurance premiums, gross and net insurance benefits, the level of gross premiums and benefits are analyzed. The main problems are considered and the priorities of the development of the insurance market of Ukraine are substantiated, which include: introduction of alternative mechanisms for assessing insurance risks; increasing the effectiveness of risk management tools in insurance activities; active introduction of information technologies, which will speed up the process of data exchange, simplify the procedure for concluding insurance contracts; increase in the share of long-term insurance in the overall structure; unification of insurance conditions taking into account international standards.

Keywords: insurance, insurance market, gross insurance premiums, gross insurance premiums, net insurance premiums, net insurance premiums.

Number of sources – 10; number of tables – 1.

Постановка проблеми. Створення умов для розвитку страхового ринку є одним із найважливіших національних пріоритетів, оскільки його реалізація сприяє забезпеченню стабільності в соціально-економічній сфері. Вагомою функцією

страхового ринку є захист фізичних осіб та суб'єктів господарювання від ймовірних потрясінь, збитків при настанні страхових подій.

Водночас страховий ринок підпадає під потенційний негативний вплив екзогенних та ендогенних чинників, які можуть порушувати його стійкість та платоспроможність [1-3]. Довіра споживачів, їхня впевненість у надійності інституцій страхового ринку є однією з основних засад його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтуванню пріоритетів розвитку страхового ринку досить значна увага присвячується у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Підходи щодо оцінки та регулювання страхової діяльності перебувають у колі наукових інтересів таких вітчизняних вчених: В. Д. Базилевича, О. М. Іваницької, А. А. Чухна, О. І. Ястремського тощо. Окремі питання розвитку інституційних складових ринку страхування знайшли своє відображення в працях М. М. Білінської, І. А. Грицяка, О. Ю. Лебединської. Водночас багато питань щодо розвитку ринку страхування в Україні в теоретико-методологічному плані розкрито у працях В. Стеценка, М. Яковчука, О. Сидоренко. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань функціонування ринку страхування можна назвати праці С. Аллена, Д. Макбета, Р. Мертона, М. Міллера, Н. Стоутон та інших. Віддаючи належне науковим напрацюванням зарубіжних та вітчизняних учених із зазначеної проблематики, актуальними залишаються питання розвитку ринку страхування України, забезпечення його стійкості та платоспроможності, що обумовлює подальший науковий пошук. З огляду на зазначене, метою статті є здійснення оцінки страхового ринку України та обґрунтування стратегічних пріоритетів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок є вагомим елементом ринкової економіки, відповідно, обґрунтування пріоритетів його розвитку, забезпечення адаптивності механізму державного регулювання страхової діяльності соціально-економічним процесам є стратегічним завданням. У свою чергу, розвинутий страховий ринок сприяє досягненню цілей соціально-економічного розвитку країни.

Стримуючими чинниками розвитку страхового ринку України наразі є: посилення військової агресії проти країни, значний рівень інфляції, нестабільний фінансовий стан страхових організацій, відсутність оптимального співвідношення в структурі страхового портфелю; відносна закритість сфери страхування; низький рівень інтегрованості у світовому економічному просторі; нерозвиненість сегменту довгострокового страхування, який міг би бути вагомим джерелом внутрішніх інвестицій для підтримки вітчизняної економіки.

Частка галузі «страхування» у структурі ВВП України є незначною. Зокрема, за останніх п'ять років даний показник складає біля 1 % [4]. Поряд з цим, оцінка сучасних показників діяльності страхового ринку України свідчить про

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

неоднорідну їх динаміку та відповідно зменшення його ролі у системі фінансово-економічних відносин (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності страхового ринку України за 2017-2021 рр.*, млрд грн

	2017	2018	2019	2020	2021 (січень/ вересень)	Темп приросту, %		
						2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019
Валові страхові премії, у тому числі:	43,4	49,4	53,0	45,2	38,1	13,67	7,36	- 14,75
Валові страхові виплати, у тому числі:	10,5	12,9	14,3	14,9	13,4	22,08	11,47	3,59
Рівень валових виплат, %	24,3	26,1	27,1	32,9	35,3	7,41	3,83	21,40
Чисті страхові премії	28,5	34,4	39,6	40,4	35,3	20,81	14,99	1,93
Чисті страхові виплати	10,3	12,4	14,0	14,5	13,2	21,21	12,93	2,93
Рівень чистих виплат, %	36,0	36,1	35,5	35,8	37,5	0,28	-1,66	0,85

*Джерело: розроблено автором за даними <https://bank.gov.ua/>.

За 2017-2019 роки прослідковувалась тенденція зростання обсягу валових страхових премій з 43,4 млрд грн до 53,0 млрд грн. Тоді як у 2020 році обсяг валових страхових премій зменшився на 7,8 млрд грн до попереднього року та склав відповідно 45,2 млрд грн. За січень-вересень 2021 року обсяг валових страхових премій склав – 38,1 млрд грн [4]. Зниження рівня валових страхових премій перш за все зумовлено виходом з страхового ринку України низки страхових компаній (AXA, HDI, SEB, AIG, AEGON тощо).

Водночас обсяг чистих страхових премій зріс. У 2020 році в порівнянні з 2017 року на 41,6 %. За 2017-2020 роки середній обсяг чистих страхових премій склав 35,7 млрд грн, у тому числі за 2017-2018 роки – 31,5 млрд.грн., за 2019-2020 роки – 40,0 млрд грн. За 2017-2020 роки рівень валових виплат склав 27,60%, у тому числі за 2017-2018 роки – 25,20 %, за 2019-2020 роки – 30,00 % [4]. Доцільно зазначити, що вагому частку у структурі чистих страхових премій займають премії, отримані від фізичних осіб. Зазначене свідчить про збереження, незважаючи на посилення кризових процесів, певного рівня попиту населення на страхові послуги. При цьому до найрозповсюдженіших видів страхування належить

автостраховання ОСЦПВ та КАСКО. Водночас, показники збитковості інших видів страхування в останні роки в переважній більшості страхових компаній зростають.

У 2020 році обсяг валових страхових виплат порівняно з 2017 роком збільшився на 4,3 млрд грн (40,96%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 4,2 млрд грн (40,90%). В середньому за 2017-2020 роки обсяг валових страхових виплат склав 13,1 млрд грн, у тому числі за 2010-2018 роки – 11,7, за 2019-2020 роки – 14,6 млрд грн [4]. Збільшення валових страхових виплат відбулося з наступних видів страхування: страхування вантажів та багажу, автостраховання, медичне страхування. Зменшення валових страхових виплат: майнове страхування та страхування життя. При цьому, основну частку валових страхових премій на ринку страхування акумулюють: 100 СК "non-Life" та 10 СК "Life".

При зростанні частки валових страхових премій у ВВП на один відсотковий пункт за 2018-2020 роки реальний ВВП зростає на 20,12 відсоткових пункти.

Рівняння лінійної регресії має вигляд:

$$y = 20.12x + 74.76$$
$$a = \frac{\sum xi \sum yi - n \sum xiyi}{(\sum xi)^2 - n \sum xi^2} = \frac{5.3 * 404.7 - 4 * 532.9}{5.2^2 - 4 * 6.9} = 20.12$$
$$b = \frac{\sum xi \sum xiyi - n \sum xi^2 \sum yi}{(\sum xi)^2 - n \sum xi^2} = \frac{5.3 * 532.9 - 6.9 * 404.7}{5.3^2 - 4 * 6.9} = 74.76$$

Отже, створення умов для забезпечення стійкості вітчизняного ринку страхування визначає необхідність підвищення якісного рівня державного регулювання у цій сфері. Наразі актуалізувались питання щодо його посилення, що зумовлено необхідністю забезпечення адаптивності страхового менеджменту до соціально-економічних процесів, які відбуваються в країні. Вагомими постають завдання підвищення якісного рівня державного регулювання діяльністю суб'єктів страхових відносин в контексті фінансово-економічних перетворень, що полягають в удосконаленні моделі регулювання ринку страхування, обґрунтування стратегії розвитку страхового ринку з акцентуванням уваги на підвищенні рівня його стійкості та платоспроможності, забезпечення конкурентоспроможності.

Станом на сьогодні внесено низку змін до чинного законодавства України в частині підвищення вимог до методології оцінки ліквідності та платоспроможності страхових компаній, підвищено вимоги щодо ліцензування, удосконалено положення в частині корпоративного управління та здійснення ризик-менеджменту. Внесено зміни до Закону України «Про фінансові послуги та діяльність з надання фінансових послуг» в частині «врегулювання загальних засад

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

функціонування ринку фінансових послуг та діяльності його учасників, державного регулювання та нагляду за їх діяльністю, а також захисту прав клієнтів; встановлення єдиних підходів до врегулювання однорідних аспектів на кроссекторальному рівні; вдосконалення підходів до ліцензування» [5]. Внесено зміни до Закону України «Про страхування» в частині «вдосконалення вимог до фінансового стану, платоспроможності, системи управління страховика та розкриття інформації» [6]. Внесено зміни до Закону України «Про кредитні спілки» в частині «підвищення якісного рівня системи управління кредитної спілки та оптимізації взаємодії з регулятором в процесі нагляду та здійснення державного регулювання» [7].

Відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектора України до 2025 року визначено необхідність досягнення відповідного рівня показників та вирішення наступних завдань: «не нижче 80 % частка активів у структурі загальних активів страхових компаній; не нижче 20 % частка договорів страхування життя в загальній структурі; оформлення 50 % ДТП за допомогою «європротоколу»; 100 % договорів ОСЦПВ, укладені в електронній формі; розробка централізованої онлайн-бази даних за договорами страхування; введення єдиних стандартів та підвищення якісного рівня корпоративного управління; підвищення рівня прозорості діяльності інституцій небанківського фінансового сектору» [8].

Отже, до пріоритетних завдань розвитку страхового ринку України доцільно віднести: створення умов для підвищення ефективності функціонування страхового ринку, підвищення його стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності; стимулювання розвитку видів добровільного страхування; удосконалення інфраструктури та забезпечення інформаційної прозорості страхового ринку; підвищення фінансової грамотності його учасників.

Зміна структури страхового портфелю, його диверсифікація сприятиме підвищенню якісного рівня механізму управління рівнем платоспроможності страхових організацій, надасть можливість для мінімізації ризику втрати платоспроможності [9-10].

Також вагомими завданнями залишаються: підвищення якості страхових послуг, зниження їх вартості, активне впровадження нових страхових продуктів. З метою забезпечення розвитку конкурентного інструментарію на ринку страхування доцільним є здійснення заходів, спрямованих на створення рівних можливостей для державних і приватних страхових організацій, створення умов для залучення іноземного капіталу. Вагому роль у вирішенні цих завдань відіграє можливість створення єдиної інформаційної системи у сфері страхування, налагодження взаємодії учасників страхового ринку, розширення можливостей для суб'єктів страхових відносин захищати свої права. Відкритий інформаційний простір у сфері страхування забезпечить прозорість прийняття рішень та дієвість фінансового

контролю, здійснюваного державним регулятором за діяльністю суб'єктів страхових відносин.

Висновки з даного дослідження і перспективи розвідок у даному напрямку. Реалізація трансформаційних структурних економічних перетворень неможлива без ефективного функціонування ринку страхування. Основними тенденціями розвитку страхового ринку України наразі є: зниження рівня валових страхових премій та водночас зростання обсягу чистих страхових премій; виходом зі страхового ринку України низки страхових компаній; збереження, незважаючи на посилення кризових процесів, певного рівня попиту населення на страхові послуги; основну частку валових страхових премій на ринку страхування акумулюють: 100 СК «non-Life» та 10 СК «Life». Реагування на виклики та потрясіння, які постали перед Україною, передбачає підвищення якісного рівня державного регулювання страхової діяльності, посилення вимог до страхових організацій зі сторони наглядових органів, реалізацію перманентного контролю стійкості та платоспроможності страхових організацій. Управління ризиками неплатоспроможності постало однією з важливих директив державного регулятора на ринку страхування. Наразі до пріоритетних напрямів розвитку ринку страхування України доцільно віднести: впровадження альтернативних механізмів оцінки страхових ризиків; підвищення ефективності інструментів ризик-менеджменту у страховій діяльності; активне впровадження інформаційних технологій, що сприятиме прискоренню процесу обміну даними, спрощенню процедури укладання договорів страхування; збільшення у загальній структурі частки довгострокового страхування; уніфікація умов страхування з урахуванням міжнародних стандартів. Важливість **подальших досліджень** зазначених питань зумовлена доцільністю підвищення адаптивності державного регулювання страхової діяльності до соціально-економічних процесів, що змінюються, розробки альтернативних прогнозів розвитку страхового ринку.

Список використаних джерел:

1. Markopoulou D. Cyber-insurance in EU policy-making: Regulatory options, the market's challenges and the US example. *Computer Law & Security Review*. 2021. 43. 105627. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026736492100100X#!>
2. Del Valle A. The effects of public health insurance in labor markets with informal jobs: Evidence from Mexico. *Journal of Health Economics*. 2021. Volume 77. 102454. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167629621000394#!>
3. Kshetri N. The evolution of cyber-insurance industry and market: An institutional analysis. *Telecommunications Policy*. 2020. Volume 44. Issue 8. 102007. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308596120300999#!>
4. Про фінансові послуги та діяльність з надання фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 11.04. 2022).

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

5. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04. 2022).
6. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text> (дата звернення: 11.04. 2022).
7. Про затвердження стратегії розвитку фінансового сектора України до 2025 року : Рішення від 27 грудня 2019 р. № 797. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kl190364> (дата звернення: 11.04. 2022).
8. Сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2022).
9. Біла Д. В. Принципи державного регулювання діяльності страхових компаній. Ефективна економіка. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4550>
10. Федорова Н. О. Державне регулювання напрямків страхової діяльності в Україні. Публічне адміністрування та національна безпека. 2019. № 1. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2019-1-4856>.

References:

1. Markopoulou, D. (2021). Cyber-insurance in EU policy-making: Regulatory options, the market's challenges and the US example. *Computer Law & Security Review*, Volume 43, 105627. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026736492100100X#!> [in English].
2. del Valle, A. (2021). The effects of public health insurance in labor markets with informal jobs: Evidence from Mexico. *Journal of Health Economics*. Volume 77. 102454. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167629621000394#!>.
3. Kshetri, N. (2020). The evolution of cyber-insurance industry and market: An institutional analysis. *Telecommunications Policy*. V. 44. I. 8. 102007. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308596120300999#!>.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). *On financial services and activities for the provision of financial services*, Law of Ukraine of 12.07.2021, № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (Accessed: 11.04.2022) (in Ukr.).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (1996). *About insurance*, Law of Ukraine of 07.03.1996, №85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed: 11.04.2022) (in Ukr.).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). *About credit unions*, Law of Ukraine of 20.12.2001, №2908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text> (Accessed: 11.04.2022) (in Ukr.).
7. National Commission on Securities and Stock Market (2019). *On approval of the strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025*, Decision of 27.12.2019, № 797. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kl190364> (Accessed: 11.04.2022) (in Ukr.).
8. Website of the National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/> (Accessed 15.04.2022) (in Ukr.).
9. Bila, D. V. (2015). Principles of state regulation of insurance companies. *Efektivna ekonomika [Efficient economy]*, vol. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4550> (Accessed 15.04.2022) (in Ukr.).
10. Fedorova, N. O. (2019). State regulation of insurance activities in Ukraine. *Publchnе administruvannya ta natsional'na bezpeka [Public administration and national security]*, vol. 1. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2019-1-4856> (Accessed 15.04.2022) (in Ukr.).